

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Translation already published on the official website of the Polish Constitutional Tribunal]

Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Constitutional Tribunal for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Trybunału Konstytucyjnego]

Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Trybunał Konstytucyjny wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

DRUGA SEKCJA

DECYZJA

Hasan UZUN przeciwko Turcji

(Skarga nr 10755/13)

W dniu 30 kwietnia 2013 r. Europejski Trybunał Praw Człowieka (druga sekcja), jako izba składająca się z następujących sędziów:

Guido Raimondi, *przewodniczący*,

Danutė Jočienė,

Peer Lorenzen,

András Sajó,

Işıl Karakaş,

Nebojša Vučinić,

Helen Keller,

oraz Stanley Naismith, *kanclerz sekcji*,

Po zapoznaniu się z wyżej wymienioną skargą wniesioną w dniu 3 stycznia 2013 roku,

Zważywszy na postanowienie o priorytetowym potraktowaniu sprawy na podstawie artykułu 41 Regulaminu Trybunału.

Wydaje następującą decyzję:

STAN FAKTYCZNY

1. Skarżący Pan Hasan Uzun, jest obywatelem tureckim, urodził się w 1937 roku i zamieszkuje w Muğla.

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

2. Stan faktyczny sprawy, tak jak został on przedstawiony przez skarżącego, można streścić w następujący sposób.

3. W dniu 1 czerwca 2009 roku, I.U. złożył wniosek o sprostowanie wpisu w księdze wieczystej na niekorzyść skarżącego, w następstwie sporu o granice własności dwóch sąsiadujących działek.

4. W dniu 22 września 2011 roku, Sąd Okręgowy w Muğla, powołując się na opinie biegłych, oględziny terenu i zeznania świadków, postanowił o wpisie części terenu o wielkości około 75 m², użytkowanego przez skarżącego na rzecz tej osoby trzeciej.

5. Skarżący złożył odwołanie opierając się, w szczególności, na nieprawidłowościach w czasie powoływania stron postępowania w celu oględzin terenu.

6. W dniu 25 września 2012 roku Sąd Kasacyjny utrzymał w mocy zaskarżone postanowienie.

II. WŁAŚCIWE PRAWO KRAJOWE

A. Konstytucja Republiki Turcji

1. Wprowadzenie

7. W wyniku poprawek do Konstytucji wprowadzonych ustawą nr 5982 ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym z dnia 13 maja 2010 roku, a która weszła w życie w dniu 23 września 2010 roku po przeprowadzeniu referendum, liczba sędziów tureckiego Trybunału Konstytucyjnego („TTK”) zmieniła się z 11 na 17; na mocy artykułu przejściowego nr 18 tej ustawy, czterej sędziowie zastępcy uzyskali w tym dniu status członków stałych, natomiast wybór dwóch nowych sędziów miał miejsce w terminie 30 dni przewidzianym przez ustawę nr 5982.

8. Aby Trybunał Konstytucyjny mógł sprostać zwiększonemu obciążeniu pracą zostały utworzone dwie nowe izby. Niektóre uprawnienia wchodzą wyłącznie w zakres właściwości Zgromadzenia Ogólnego.

9. Każdej z dwóch izb, składających się z pięciu sędziów w każdej izbie, przewodniczą dwaj zastępcy Prezesa TTK. Rozpatrywanie skarg konstytucyjnych należy do izb składających się z dwóch sekcji mających w składzie po 8 sędziów.

2. Właściwe przepisy Konstytucji

10. Artykuł 90 § 5 Konstytucji brzmi jak następuje :

„Porozumienia międzynarodowe wprowadzone we właściwym trybie mają moc ustawy. Nie dopuszcza się wystąpienia do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie ich zgodności z Konstytucją. W przypadku wystąpienia rozbieżności między postanowieniami porozumień międzynarodowych wprowadzonych w życie we właściwym trybie i dotyczących podstawowych praw i wolności, a postanowieniami ustaw dotyczących tej samej materii, pierwszeństwo przysługuje postanowieniom porozumień międzynarodowych.”

11. Artykuł 148 Konstytucji zmieniony ustawą nr 5982, brzmi jak następuje :

„1. Trybunał Konstytucyjny bada zgodność z Konstytucją ustaw, dekretów z mocą ustawy oraz Regulaminu Wielkiego Zgromadzenia Narodowego Turcji pod względem formy i treści , a także rozpatruje skargi konstytucyjne. Poprawki do Konstytucji bada jedynie pod względem formy (...)

3. Każdy ma prawo wnieść do Trybunału Konstytucyjnego skargę konstytucyjną opartą na zarzucie naruszenia przez władze publiczne jednego z jego podstawowych wolności lub jednego z jego praw gwarantowanych Konstytucją i przewidzianych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Warunkiem złożenia skargi jest wcześniejsze wyczerpanie przysługujących środków odwoławczych (...)

5. Podstawa kasacji nie może być rozpatrywana przez Trybunału Konstytucyjny w ramach skargi konstytucyjnej (...)

12. Artykuł 149, zmieniony ustawą nr 5982, otrzymał następujące brzmienie :

„1. W celu rozpatrzenia wniesionych do niego spraw, Trybunał Konstytucyjny zbiera się w dwóch izbach i na Zgromadzeniu Ogólnym. Izby zbierają się pod przewodnictwem zastępcy prezesa Trybunału w składzie 4 sędziów. Zgromadzenie Ogólne składa się z co najmniej 12 sędziów i zbiera się pod przewodnictwem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego lub wyznaczonego przez niego zastępcy. Zgromadzenie Ogólne zbiera się pod przewodnictwem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego lub wyznaczonego przez niego zastępcy w składzie co najmniej 12 członków. Izby i Zgromadzenie Ogólne podejmują orzeczenia bezwzględną ilością głosów. Do badania dopuszczalności skargi konstytucyjnej mogą być powołane komisje.

2. Zgromadzenie Ogólne orzeka o sprawach i wnioskach dotyczących partii politycznych oraz o uchyleniu ustawy i zarzutach niekonstytucyjności podnoszonych w postępowaniu sądowym, w sprawach, w których Trybunał Konstytucyjny orzeka jako Trybunał Stanu, zaś Izby orzekają w sprawach skargi konstytucyjnej (...)

4. Trybunał Konstytucyjny rozpatruje sprawy na podstawie dokumentów, z wyjątkiem sytuacji, kiedy działa jako Trybunał Stanu. Przy rozpoznaniu skargi konstytucyjnej można, w drodze postanowienia, zarządzić przeprowadzenie rozprawy (...)

13. Artykuł 153 § 6 Konstytucji brzmi jak następuje :

„Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego są bezzwłocznie ogłaszane w Dzienniku Urzędowym i są wiążące dla organów władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej oraz dla organów administracyjnych, osób fizycznych i osób prawnych.”

B. Ustawa nr 6216 o organizacji i trybie orzekania Trybunału Konstytucyjnego

1. Wprowadzenie

14. Ustawa nr 6216 o organizacji i trybie orzekania Trybunału Konstytucyjnego, zastępująca poprzednio obowiązującą ustawę z 1983 roku, została ogłoszona w Dzienniku Urzędowym w dniu 3 kwietnia 2011 roku.

15. Przepisy dotyczące prawa do złożenia skargi konstytucyjnej do TTK zapisane w tej ustawie, zaczęły obowiązywać w dniu 23 września 2012 roku. Każdy może złożyć taką skargę na prawomocne postanowienia zapadłe po dniu 23 września 2012 roku, powołując się na prawa i podstawowe wolności chronione przez Konstytucję i Europejską Konwencję Praw Człowieka.

16. W Konstytucji Republiki Turcji wyróżnia się trzy kategorie praw: prawa indywidualne, prawa ekonomiczne i socjalne oraz prawa polityczne. W ramach skargi konstytucyjnej, rozpatrywane są wyłącznie zarzucane naruszenia praw i wolności określonych w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Wynika z tego, że zakres tej ochrony jest ograniczony w stosunku do praw określonych w Konstytucji (zob. więcej szczegółów,

opinia Europejskiej Komisji na rzecz Demokracji przez Prawo („Komisja Wenecka” z 18 i 19 czerwca 2004 r.).

17. Sprawozdanie wyjaśniające dotyczące poprawek do Konstytucji wskazuje, że skarga konstytucyjna składana do TTK różni się od skargi na niekonstytucyjność ustaw, skargi kwestionującej legalność aktów administracyjnych, skargi kasacyjnej oraz skargi o rewizję orzeczenia. Według autorów sprawozdania, ten nowy środek krajowy odpowiada skardze do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

18. Kilka najważniejszych aspektów tego środka można streścić, jak następuje.

19. Skargę można złożyć do kancelarii TTK lub do sądów krajowych lub do przedstawicielstw za granicą, w celu ich przekazania do TTK w terminie 30 dni od wyczerpania zwykłych środków odwoławczych; gdy nie jest już dostępny żaden inny środek odwoławczy, termin zaczyna biec od daty, w której zainteresowana osoba powzięła wiedzę o naruszeniu. Środek ten podlega opłacie kosztów sądowych (172,50 lirów tureckich w 2012 roku, to jest około 74 euro; 198,35 lirów tureckich w 2013 roku, to jest około 84 euro); na podstawie zasad ogólnych można wnieść wniosek o skorzystanie z pomocy prawnej (zob. więcej szczegółów punkty 25 i następne poniżej).

20. Zgodnie z 48 §§ 3 i 4 ustawy nr 6216, komisja w składzie co najmniej dwóch sędziów orzeka o dopuszczalności skargi konstytucyjnej. Może orzec o dopuszczalności skargi wyłącznie jednogłośnie.

21. Zgodnie z artykułem 27 § 1 Regulaminu TTK, ustanowiono dwie sekcje, w których skład wchodzi po 8 sędziów. Uznane za dopuszczalne skargi konstytucyjne są rozpatrywane przez izbę składającą się z 5 sędziów, ustanowioną w jednej z sekcji, a Minister Sprawiedliwości może być wezwany do złożenia uwag (artykuł 149 § 1 Konstytucji, artykuł 49 §§ 1 i 2 ustawy oraz 29 § 1 regulaminu).

22. Niespójności w orzecznictwie między komisjami są rozstrzygane przez sekcje, do których są przydzielone; niespójności w orzecznictwie między sekcjami są rozstrzygane przez Zgromadzenie Ogólne (artykuł 50 § 4).

23. TTK może wskazać środki tymczasowe (artykuł 49 § 5). Kiedy TTK stwierdził istnienie naruszenia, może przyznać zadośćuczynienie, postanowić o ponownym wszczęciu postępowania oraz wskazać sposoby usunięcia skutków naruszenia (artykuł 50 § 2 ustawy et artykuł 79 § 1 a) rozporządzenia).

24. W przedmiocie praktycznych środków wdrażania skargi konstytucyjnej, końcowe przepisy ustawy przyznają TTK środki budżetowe, dające możliwość zatrudnienia dodatkowego personelu (160 prawników, 439 pracowników administracyjnych oraz inne osoby).

2. Treść właściwych przepisów ustawy nr 6216

25. W ustawie nr 6216, właściwa do przedmiotowej sprawy część brzmi następująco:

Prawo do skargi konstytucyjnej

Artykuł 45

„1) Każdy ma prawo wnieść do Trybunału Konstytucyjnego skargę konstytucyjną, opartą na zarzucie naruszenia przez władze publiczne jednego z jego praw i podstawowych wolności chronionych Konstytucją i zagwarantowanych przez Europejską Konwencję Praw Człowieka i jej Protokoły ratyfikowane przez Turcję.

2) Warunkiem złożenia skargi jest wcześniejsze wyczerpanie przewidzianych przez prawo środków odwoławczych administracyjnych i sądowych w przedmiocie zgłoszonego czynu, nielegalnego działania administracji lub popełnionych zaniedbań.

3) Nie można złożyć skargi konstytucyjnej bezpośrednio przeciwko aktom prawnym i aktom administracyjnym o charakterze ogólnym; przedmiotem skargi konstytucyjnej nie mogą być również postanowienia Trybunału Konstytucyjnego oraz akty wyłączone spod kontroli sądowej na mocy Konstytucji.”

Osoby, którym przysługuje prawo do skargi konstytucyjnej

Artykuł 46

„1) Skargę konstytucyjną może złożyć jedynie osoba, której aktualnie obowiązujące i indywidualne prawo zostało bezpośrednio naruszone przez działanie, nielegalne działanie administracji lub zaniedbanie.

2) Osoba prawna prawa publicznego nie może złożyć skargi konstytucyjnej. Osoba prawna prawa prywatnego może złożyć skargę konstytucyjną wyłącznie, jeśli zarzucane naruszenie dotyczy praw osoby prawnej.

3) Cudzoziemiec nie może złożyć skargi konstytucyjnej odnoszącej się do praw przyznanych jedynie obywatelom tureckim.”

Postępowanie w przedmiocie skargi konstytucyjnej

Artykuł 47

„ 1) Skargi konstytucyjne mogą być składane bezpośrednio lub za pośrednictwem sądów krajowych lub przedstawicielstw za granicą, zgodnie z przepisami ustawy i regulaminu. Warunki dotyczące formy i treści innych środków do złożenia skargi konstytucyjnej są określone w Regulaminie Trybunału Konstytucyjnego.

2) Skargi konstytucyjne podlegają obowiązkowi uiszczenia opłaty sądowej.

3) Skarga musi zawierać następujące elementy: informacje zawierające dane osobowe i dane o miejscu zamieszkania składającego skargę oraz ewentualnie jego przedstawiciela; prawa i wolności, których naruszenie zarzuca skarżący w związku z czynem, nielegalnym działaniem administracji lub zaniedbaniem; przepisy Konstytucji, na które powołuje się składający skargę; argumenty na poparcie zaistniałego naruszenia; wykazanie, że zostały wyczerpane zwykłe środki odwoławcze; termin, w którym wyczerpano środki odwoławcze; w przypadku, gdy nie jest dostępny żaden inny środek odwoławczy, datę stwierdzenia naruszenia, a w stosownych wypadkach, wskazanie poniesionej szkody. Do wniosku należy dołączyć dowody, na których opiera się składający skargę, oryginał lub kopię aktu lub postanowienia wskazującego, że popełniono naruszenie i dowód opłaty kosztów sądowych.

4) W przypadku, gdy składający skargę jest reprezentowany przez adwokata, ten ostatni musi przedłożyć pełnomocnictwo do reprezentacji.

5) Skargę konstytucyjną można składać w terminie 30 dni od stwierdzenia wyczerpania zwykłych środków odwoławczych; jeśli nie jest dostępny żaden inny środek odwoławczy, termin zaczyna biec od dnia, gdy zainteresowana osoba powzięła wiedzę o naruszeniu. Jeśli osoba może przedstawić dowód, który uniemożliwił jej złożenie skargi w tym terminie, przysługuje jej termin dwóch tygodni począwszy od daty ustania przeszkody do złożenia skargi wraz z dowodami dotyczącymi tej przeszkody. Przed przyjęciem lub odrzuceniem skargi, Trybunał sprawdza przedstawione przez składającego skargę uzasadnienie.

6) Jeśli dokumenty przy składaniu skargi są niekompletne, kancelaria Trybunału przyznaje składającemu skargę lub ewentualnie jego przedstawicielowi termin do dwóch tygodni w celu usunięcia braków. Zainteresowana osoba zostanie poinformowana, że jej skarga została odrzucona w przypadku, gdy bez ważnego powodu, nie uzupełniła dokumentów w wyznaczonym terminie.

Warunki dopuszczalności skarg konstytucyjnych oraz ich rozpatrywanie

Artykuł 48

„ 1) Warunkiem przyjęcia skargi konstytucyjnej jest spełnienie warunków określonych w artykułach 45 do 47.

2) Trybunał może uznać za niedopuszczalne skargi nie mające znaczenia dla interpretacji i zastosowania Konstytucji lub dla określenia zakresu stosowania i ograniczenia praw podstawowych, skargi dotyczące przypadków, w których składający skargę nie poniósł żadnej istotnej szkody oraz skargi, które Trybunał uzna za oczywiście nieuzasadnione.

3) Komisja orzeka w przedmiocie dopuszczalności skargi. Może orzec o dopuszczalności skargi wyłącznie jednoznacznie.

4) Postanowienie w przedmiocie niedopuszczalności jest ostateczne i podaje się je do wiadomości zainteresowanych osób.

5) Pozostałe warunki dotyczące formy i treści związane z dopuszczalnością są określone w regulaminie.”

Rozpatrywanie meritum skargi

Artykuł 49

« 1) Rozpatrywanie meritum uznanych za dopuszczalne skarg konstytucyjnych odbywa się w izbach. Prezes podejmuje niezbędne działania w celu zapewnienia sprawiedliwego podziału zadań pomiędzy sekcjami.

2) Kopia uznanej za dopuszczalną skargi jest wysyłana do wiadomości, do Ministerstwa Sprawiedliwości. Jeśli Minister Sprawiedliwości uzna to za konieczne może przedłożyć swoje uwagi.

3) W czasie rozpatrywania skarg konstytucyjnych komisje i izby mogą przeprowadzać badania i dochodzenia istotne dla ustalenia czy doszło lub nie doszło do naruszenia prawa podstawowego.

4) Trybunał Konstytucyjny rozpatruje sprawy na podstawie dokumentów; może jednak w drodze postanowienia, zarządzić przeprowadzenie rozprawy.

5) Podczas rozpatrywania meritum sprawy, izby mogą postanowić z urzędu lub na wniosek składającego skargę o środkach tymczasowych, których zastosowanie uznają za konieczne dla ochrony praw podstawowych zainteresowanej osoby. W przypadku określenia środka tymczasowego, w ciągu sześciu miesięcy powinno być wydane postanowienie, w przeciwnym razie środek tymczasowy podlega uchyleniu z urzędu.

6) Rozpatrywanie meritum sprawy skarg konstytucyjnych przeprowadzanych w izbach, wniesionych przeciwko postanowieniu sądowemu polega na ustaleniu czy doszło lub nie do naruszenia praw podstawowych oraz na określeniu odpowiednich środków w celu położenia kresu naruszeniu. Podstawa kasacji nie może być rozpatrywana.

7) W przypadku braku, w niniejszej ustawie i regulaminie, odpowiednich przepisów dotyczących postępowania w czasie rozpatrywania skarg konstytucyjnych, zastosowanie mają odpowiednie przepisy kodeksów postępowania.

8) Pozostałe kwestie dotyczące postępowania przy rozpatrywaniu meritum są uregulowane przepisami regulaminu.

Postanowienia

Artykuł 50

„ 1) Po merytorycznym rozpatrzeniu skargi zostaje wydane postanowienie o naruszeniu lub braku naruszenia praw składającego skargę. Jeśli wydano postanowienie o naruszeniu, w części normatywnej określa się środki, które mają na celu zakończenie naruszenia i usunięcie jego skutków. Nie rozpatruje się celowości aktu administracyjnego, a postanowienie w celu ustanowienia takiego aktu nie może być wydane.

2) Jeśli stwierdzone naruszenie wynika z postępowania sądowego, akta sprawy są odsyłane do sądu właściwego do ponownego wszczęcia postępowania w celu zakończenia naruszenia i usunięcia jego skutków. W przypadku braku interesu prawnego dla ponownego wszczęcia postępowania, składającemu skargę może być przyznane zadośćuczynienie lub może wnieść powództwo przed właściwymi sądami. Sąd, przed którym wszczęto ponownie postępowanie wydaje postanowienie, tam gdzie to możliwe na podstawie dokumentów, w celu zakończenia stwierdzonego przez Trybunał Konstytucyjny naruszenia i usunięcia jego skutków.

3) Postanowienia wydane przez izby są komunikowane zainteresowanym osobom oraz Ministerstwu Sprawiedliwości oraz są ogłaszane na stronie internetowej

Trybunału. Kryteria ogłaszania w Dzienniku Urzędowym są wymienione w regulaminie.

4) Niespójności w orzecznictwie pomiędzy komisjami są rozstrzygane przez sekcje, do których są przydzielone; niespójności w orzecznictwie między sekcjami są rozstrzygane przez Zgromadzenie Ogólne. Pozostałe przepisy regulujące tę kwestię są przedstawione w Regulaminie Trybunału Konstytucyjnego.

5) W przypadku rezygnacji, skarga skreślana jest z listy.”

Nadużycie prawa do skargi konstytucyjnej

Artykuł 51

„Osobom, które w oczywisty sposób naruszyły prawo do skargi konstytucyjnej może być wymierzona kara grzywny dyscyplinarnej w wysokości do 2 000 lirów tureckich, poza kosztami postępowania.”

Przepisy przejściowe

Artykuł przejściowy 1

„8) Trybunał Konstytucyjny jest właściwy do rozpatrywania skarg konstytucyjnych wniesionych przeciw aktom i postanowieniom, które stały się prawomocne po 23 września 2012 roku.”

C. Regulamin TTK

26. Regulamin TTK został ogłoszony w Dzienniku Urzędowym z dnia 12 lipca 2012 roku i zaczął obowiązywać w tym samym dniu, uchylając poprzedni regulamin z 1986 roku.

27. Przepisy dotyczące skarg konstytucyjnych regulują między innymi: wniesienie skargi, reprezentację składającego skargę, pomoc prawną (artykuł 62 § 2), organizację kancelarii, podział zadań, korespondencję ze składającym skargę i władzami, warunki dotyczące składu i utworzenia komisji oraz izb (artykuły 22, 27, 29, 32 i 34), postępowanie dotyczące podjęcia postanowienia i głosowania (artykuł 72), powiadomienie właściwych władz o środku tymczasowym w przypadku bezpośredniego zagrożenia życia lub integralności fizycznej i psychicznej osoby (artykuł 73), postępowanie w sprawie posiedzeń i postępowania dotyczące wyroku pilotażowego, przygotowanie projektów postanowień, jak również ich formy, procedury, która ma być stosowana przy przyznawaniu zadośćuczynienia lub przy ponownym wszczęciu postępowania, zwrócenie się do właściwego sądu kiedy obliczanie kwoty mającego być przyznanego zadośćuczynienia jest złożone (artykuł 79 § 1 c)), wskazanie niezbędnych środków w celu usunięcia skutków stwierdzonego naruszenia (artykuł 79 § 2) i w końcu sprostowanie postanowień (artykuł 82).

III. WŁAŚCIWE DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE

A. Zalecenie Komitetu Ministrów w sprawie krajowych środków prawnych (odwoławczych)

28. Zalecenie Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie krajowych środków prawnych (odwoławczych) (CM/Rec(2004) 6), przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 12 maja 2004 roku w czasie 114 sesji wskazuje, że w dalszym ciągu w wielu państwach członkowskich istnieją niedociągnięcia w zakresie dostępności i/lub skuteczności środków krajowych oraz, że w konsekwencji zwiększa się obciążenie Trybunału (punkt 12 zalecenia). Zobowiązuje Sekretariat Generalny Rady Europy do wdrożenia niezbędnych środków w celu udzielenia odpowiedniej pomocy wnioskującym o nią państwom członkowskim, we wprowadzeniu skutecznych środków - szczególnych i o charakterze ogólnym - wymaganych przez Konwencję.

B. Deklaracja z Brighton

29. Deklaracja przyjęta na Konferencji Wysokiego Szczebla, zwołanej dniach 19 i 20 kwietnia 2012 roku w Brighton z inicjatywy brytyjskiego przewodnictwa Komitetu Ministrów Rady Europy, jest zgodna z ogólnymi założeniami Deklaracji z Interlaken oraz Deklaracji z Izmiru oraz wielokrotnie podkreśla subsydiarny charakter mechanizmu kontrolnego ustanowionego przez Konwencję; zachęca państwa członkowskie do rozważenia utworzenia, o ile jeszcze tego nie zrobiły, niezależnej Krajowej Instytucji Praw Człowieka i wdrożenia Konwencji na poziomie krajowym.

C. Sprawozdanie i opinia Komisji Weneckiej

30. W czasie 85 sesji plenarnej Komisji Weneckiej, zwołanej w dniach 17 i 18 grudnia 2010 roku, przyjęto „Opracowanie na temat indywidualnego dostępu do konstytucyjnego wymiaru sprawiedliwości”, w której ogłoszono, że skuteczny środek odwoławczy składany przed Trybunałem Konstytucyjnym może być uznany za krajowy filtr, stosowany w sprawach przed wniesieniem skargi do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (punkty 82-94 opracowania).

31. We wcześniejszym okresie, podczas 59 sesji plenarnej zwołanej w dniach 18 i 19 czerwca 2004 roku komisja przyjęła już opinię dotyczącą projektu poprawek do Konstytucji, dotyczących tureckiego Trybunału Konstytucyjnego, w której w szczególności stwierdziła, że poprawki do Konstytucji (zob. powyżej punkty 7-13) były uzasadnione, wywodziły się

z rozwiązań, które zostały wykorzystane w innych krajach europejskich, spełniały wymagania norm europejskich oraz zlecały rozwiązania i zmiany na rzecz skuteczności TTK, a w szczególności w zakresie ochrony praw podstawowych.

32. Komisja Wenecka przyjęła również w czasie 88 sesji plenarnej, zwołanej w dniach 14 i 15 października 2011 roku, opinię w sprawie nowej ustawy nr 6216. W części poświęconej skardze konstytucyjnej, Komisja wyraziła między innymi zaniepokojenie, co do brzmienia artykułu 46 § 3, który jej zdaniem wiąże się z możliwością stosowania wobec cudzoziemców wykładni zawężającej.

ZARZUTY

33. Przywołując artykuły 6 i 14 Konwencji skarżący zarzuca głównie, że oględziny miejsca w obecności biegłych i świadków miało miejsce dzień wcześniej przed wyznaczonym terminem, a dwaj świadkowie nie zostali prawidłowo poinformowani o tej zmianie.

PRAWO

34. Skarżący zarzucił, że w przedmiotowym postępowaniu cywilnym, które postanowieniem Sądu Kasacyjnego stało się prawomocne w dniu 25 września 2012 roku wystąpiły nieprawidłowości. Skarżący widzi w tym naruszenie artykułów 6 i 14 Konwencji.

Rozpatrując dopuszczalność niniejszej skargi, Trybunał zajmie się przede wszystkim wyczerpaniem środków krajowych, a w szczególności skargą konstytucyjną do TTK, którą można złożyć na mocy ustawy nr 6216 w przypadku, gdy postępowanie zakończyło się po dniu 23 września 2012 roku.

I. ZASADY OGÓLNE DOTYCZĄCE WYCZERPANIA KRAJOWYCH ŚRODKÓW ODWOŁAWCZYCH

35. Zgodnie z artykułem 35 § 1 Konwencji :

„Trybunał może rozpatrywać sprawę dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych, przewidzianych prawem wewnętrznym, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego, i jeśli sprawa została wniesiona w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji.”

36. Trybunał wielokrotnie podkreślał wagę wyczerpania krajowych środków odwoławczych oraz subsydiarny charakter mechanizmu kontrolnego Konwencji.

37. Na mocy artykułu 1 Konwencji, zgodnie z którym "Wysokie Układające się Strony zapewniają każdemu człowiekowi podlegającemu ich jurysdykcji prawa i wolności określone w rozdziale I niniejszej Konwencji", wdrażanie i egzekwowanie praw i wolności zagwarantowanych przez Konwencję należy w pierwszym rzędzie do władz krajowych. Mechanizm skargi składanej do Trybunału ma więc charakter subsydiarny w stosunku do krajowego systemu ochrony praw człowieka. Subsydiarność ta jest wyrażona w artykułach 13 oraz 35 § 1 Konwencji (*Cocchiarella p. Włochom* [WI], nr 64886/01, § 38, ETPCz 2006-V).

38. Trybunał przypomina następnie, że na obowiązek przedstawienia zarzutów przed sądami krajowymi składa się posłużenie się skutecznymi, wystarczającymi, właściwymi środkami prawnymi w związku z zarzucanymi naruszeniami, a także dostępnymi i odpowiednimi. Kiedy Rząd zarzuca niewyczerpanie krajowych środków odwoławczych musi przekonać Trybunał, że środek prawny był skuteczny i dostępny zarówno w teorii, jak i w praktyce, w momencie zaistnienia spornych faktów to znaczy, że był dostępny i oferujący skarżącemu właściwe naprawienie szkody oraz rozsądne perspektywy na osiągnięcie sukcesu. Niemniej jednak, jeśli niektóre okoliczności mogą zwolnić skarżącego z obowiązku wyczerpania krajowych oferowanych mu środków odwoławczych, to prosty fakt istnienia wątpliwości co do powodzenia zastosowania danego środka, który nie jest w oczywisty sposób skazany na niepowodzenie, nie jest racjonalnym uzasadnieniem niezastosowania krajowych środków prawnych (*Scoppola p. Włochom (n° 2)* [WI], n° 10249/03, §§ 68-71, dn. 17 września 2009 r.).

39. Trybunał przypomina wreszcie, że niezbędne jest, by mechanizm ochronny wprowadzony postanowieniami Konwencji jest subsydiarny w stosunku do krajowego systemu ochrony praw człowieka. Trybunał zajmuje się nadzorem nad realizacją przez Państwa - Strony swoich zobowiązań wynikających z Konwencji. Nie może i nie wolno mu uzurpować sobie roli Państw - Stron, które ponoszą odpowiedzialność za zapewnienie, że podstawowe prawa i wolności w niej zawarte są przestrzegane i chronione na poziomie krajowym. Zasada wyczerpania środków odwoławczych stanowi nierozdzielalną część funkcjonowania tego systemu ochrony. Państwa są zwolnione z odpowiedzialności przed organami międzynarodowymi za swoje działania zanim nie zostanie im dana możliwość rozstrzygnięcia spraw w ramach swojego własnego systemu prawnego, a ci, którzy pragną powołać się na zwierzchnią jurysdykcję Trybunału w sprawach kierowanych przeciwko Państwu, są zobowiązani w pierwszej kolejności skorzystać ze środków odwoławczych dostępnych im w ramach krajowego systemu prawnego (*Demopolous*

p. Turcji (post.) [WI], nr 46113/99, 3843/02, 13751/02, 13466/03, 10200/04, 14163/04, 19993/04 oraz 21819/04, § 69, ETPCz–2010).

A. Szczególny środek odwoławczy

40. Trybunał wypowiedział się już na temat przypadków, które dotyczyły szczególnego środka odwoławczego wprowadzonego przez umawiające się Państwo, szczególnie po wyroku, w którym stwierdzono problem na wielką skalę, co w konsekwencji spowodowało duży napływ skarg do Trybunału.

Tak więc, Trybunał uznał za niedopuszczalne skargi w sprawach repetytywnych po wprowadzeniu do krajowego porządku prawnego środka zaradczego na strukturalny problem, na przykład w przypadku przewlekłości postępowania (*Turgut i inni p. Turcji* (post.) nr 4860/09, dn. 26 marca 2013 r., *Brusco p. Włochom* (post.) nr 69789/01, ETPCz 2001-IX, *Nogolica p. Chorwacji* (post.), nr 77784/01, ETPCz 2002-VIII, i *Andrasik i inni p. Słowacji* (post.), nr 57984/00, dn. 22 października 2002 r.), w przypadku naruszenia prawa do poszanowania własności (*İçyer p. Turcji* (post.), nr 18888/02, ETPCz 2006-I), czy też gdy chodziło o problemy związane ze zwrotem mienia (wyżej cyt. *Demopolous, Broniowski p. Polsce* [WI], nr 31443/96, ETPCz2004-V, oraz *Broniowski p. Polsce* (postępowanie ugodowe) [WI], nr 31443/96, ETPCz 2005-IX, oraz sprawy, które zostały następnie skreślone z rejestru (*Genowefa Witkowska-Toboła p. Polsce* (post.) nr 11208/02, dn. 4 grudnia 2007 r.; w celu uzyskania większej ilości szczegółów na temat kwestii dotyczących wyczerpania krajowych środków odwoławczych, zob. także wyżej cyt. *Cocchiarella*, §§ 65-107, *Scordino p. Włochom (nr 1)* [WI], nr 36813/97, §§ 145-213, ETPCz 2006-V, oraz *Vasile Balan p. Mołdawii* (post.), nr 44746/08, dn. 24 stycznia 2012 r.).

41. Ostatnio, w wyroku *Reinhold Taron p. Niemcom* ((post.), nr 53126/07, dn. 29 maja 2012 r.), Trybunał uznał za niedopuszczalne skargi z powodu wejścia w życie ustawy przewidującej przyznanie odszkodowania za przewlekłość postępowania. Aby to uczynić, Trybunał wziął pod uwagę w szczególności, że ustawa przewidywała zastosowanie kryteriów Konwencji. Powołując się na szerszy margines uznania, przyznany umawiającym się Państwom w dziedzinie przyznawania odszkodowania za przewlekłość postępowania, Trybunał ogłosił, że nie jest właściwe poddawanie tej ustawy abstrakcyjnej analizie, ponieważ nie ma powodu wątpić, że osiąga cele, dla których została ogłoszona. Niemniej jednak Trybunał nie omieszkiał przypomnieć, że może zmienić w przyszłości stanowisko, biorąc pod uwagę zdolność sądów krajowych ustanowienia spójnego z wymaganiami Konwencji orzecznictwa (zob. także *Garcia Cancio p. Niemcom* (post.), nr 19488/09, §§ 45-50, dn. 29 maja 2012 r., oraz *Krasuski p. Polsce*, nr 61444/00, §§ 70-71, ETPCz 2005-V).

B. Środek prawny o charakterze generalnym

42. W przedmiocie systemu prawnego, mającego na celu ochronę praw i wolność, to do osoby uważającej się za ofiarę należy sprawdzenie granic tej ochrony (*Mirazović p. Bośni i Hercegowinie* (post.), nr 13628/03, dn. 16 maja 2006 r., i *Independent News and Media and Independent Newspapers Ireland Limited p. Irlandii* (post.), nr 55120/00, dn. 19 czerwca 2003 r.).

43. W przypadku Niemiec na przykład, Trybunał uznał konstytucyjny środek odwoławczy za dostępny i skuteczny (*Müller p. Niemcom* (post.), nr 36395/07, dn. 11 marca 2008 r., oraz *Schädlich p. Niemcom* (post.), nr 21423/07, dn. 3 lutego 2009 r.). Trybunał uwzględnił również stan orzecznictwa niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w celu rozstrzygnięcia czy skarżący powinien lub nie wyczerpać ten środek, ale uznał, że wątpliwości co do skuteczności tego środka nie zwalniały skarżącego z jego zastosowania, szczególnie w przypadku, gdy nie był w stanie przedstawić postanowień na poparcie swojej tezy (*Allaoui i inni p. Niemcom* (post.), nr 44911/98, dn. 19 stycznia 1999 r.). Trybunał postawił wymóg wyczerpania środka odwoławczego przed Federalnym Trybunałem Konstytucyjnym, nawet w bardzo istotnych sprawach, na przykład, gdy w kontekście artykułu 3 Konwencji, skarżący zakwestionował odmowę zarządzenia przez sąd administracyjny środków tymczasowych wobec jego wydalenia (*Djilali p. Niemcom* (post.), nr 48437/99, dn. 22 czerwca 1999 r., zob. również *Mogos i Krifka p. Niemcom* (post.), nr 78084/01, dn. 27 marca 2003 r.).

44. Trybunał wskazał również, że nie jest w stanie wykluczyć, że Federalny Trybunał Konstytucyjny mógł dopuścić skargę konstytucyjną uznawszy, że sąd apelacyjny wykazał zbyt dużo formalizmu w ocenie kryteriów dopuszczalności (*Marchitan p. Niemcom* (post.), nr 22448/07, dn. 19 stycznia 2010 r.).

45. Oczywiście, że uznanie dostępności i skuteczności środka odwoławczego nie przeszkodziło Trybunałowi czynić wyjątku w sprawach z artykułów 6 § 1 i 13 Konwencji, a dotyczących przewlekłości postępowań cywilnych (*Sürmeli p. Niemcom* [WI], nr 75529/01, §§ 103 i następane, ETPCz 2006-VII), jak również dotyczących niektórych postępowań karnych. Jeśli, w istocie, Federalny Trybunał Konstytucyjny może dopuścić skargę konstytucyjną, kiedy sądy karne nie wzięły pod uwagę w wystarczającym stopniu przewlekłości postępowania (orzekając złagodzenie kary lub zakończenie sprawy), nie może on ingerować w przypadku, gdy sprawa została zamknięta z innych przyczyn lub, gdy oskarżony został uniewinniony (zob. wyroki *Ommer p. Niemcom (nr 1)* i *Ommer p. Niemcom (nr 2)*, nr 10597/03 i nr 26073/03, dn. 13 listopada 2008 r., odpowiednio §§ 71-76 i §§ 56-64).

46. Jeśli chodzi o Hiszpanię, Trybunał wskazał, że przed złożeniem do niego skargi muszą być obowiązkowo one przedłożone do Trybunału

Konstytucyjnego w trybie skargi *amparo*, z wyjątkiem spraw dotyczących prawa własności, które nie są objęte tą skargą (*Arcadio Fernandez-Molina Gonzalez p. Hiszpanii* (post.), nr 64359/01, dn. 8 października 2002 r.).

47. Jeśli chodzi o Republikę Czeską, organy Konwencji wymagały, aby skarżący wyczerpał konstytucyjną drogę odwołania przed złożeniem do nich skargi na naruszenie praw i podstawowych wolności (*J.A. p. Republice Czeskiej*, nr 22926/93, postanowienie Komisji z dn. 7 kwietnia 1994 r., str. 118, Postanowienia i sprawozdania (PS) 77, oraz *Karel Hava p. Republice Czeskiej*, nr 23256/94, postanowienie Komisji z dnia 29 czerwca 1994 r., str. 139, DR 78). Trybunał uczynił wyjątek w sprawie dotyczącej czasu trwania postępowania w sytuacji, gdy czeski Trybunał Konstytucyjny nie mógł przyznać odszkodowania ani też spowodować, by sądy podjęły kroki mające na celu przyspieszenie postępowania, przyjmując oczywiście zasadę ogólną, na podstawie której, jeżeli skarżący opiera się na utrwalonym, a niekorzystnym dla niego orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, to w takiej sytuacji jest zwolniony z wyczerpania tego środka prawnego (*Eremiášová i Pechová p. Republice Czeskiej*, nr 23944/04, §§ 98-101, dn. 16 lutego 2012 r.).

48. W stosunku do tych trzech państw, Trybunał wziął w szczególności pod uwagę :

a) istnienie szczególnej skargi konstytucyjnej umożliwiającej Trybunałowi Konstytucyjnemu

i. naprawienie naruszenia praw i podstawowych wolności spowodowanych przez władzę publiczną,

ii. lub w przypadku, gdy naruszenie prawa zagwarantowanego przez Konstytucję wynika z innych niż wydanie postanowienia działań, wydanie wobec danego organu zakazu dalszego naruszania tego prawa,

iii. oraz nakazanie przywrócenia, na ile jest to możliwe *status quo ante*,

b) okoliczność, że skarga konstytucyjna jest środkiem zaradczym na naruszenia ściśle i bezpośrednio wynikające z działania lub zaniechania organu sądowego, niezależnie od okoliczności, w związku z którymi zostało wszczęte postępowanie (*Apostol p. Gruzji*, nr 40765/02, § 42, ETPCz 2006-XIV, oraz znajdujące się tam odniesienia; *Hartman p. Republice Czeskiej*, nr 53341/99, § 49, ETPCz 2003-VIII, wyż. cyt. *Sürmeli*, § 62, *Riera Blume i inni p. Hiszpanii* (post.), nr 37680/97, ETPCz 1999-II, oraz *Voggenreiter p. Niemcom*, nr 47169/99, § 23, ETPCz 2004-I).

49. W wyżej cytowanej sprawie *Apostol* Trybunał oddalił zarzut pozwanego państwa, uznając w szczególności :

– że właściwe przepisy Konstytucji nie zawierały gwarancji porównywalnych do gwarancji zawartych w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka,

– że pozwane państwo nie przedstawiło żadnego argumentu obalającego to stwierdzenie oraz,

- że skarga konstytucyjna nie mogła zostać uznana, gdyż nie było wystarczającej pewności, że zarzut niewykonania orzeczenia zostanie właściwie naprawiony, gdyż gruziński Trybunał Konstytucyjny nie miał kompetencji do uchylecia indywidualnych decyzji podejmowanych przez organy publiczne lub sądowe i mające bezpośredni wpływ na prawa jednostek (wyż., cyt. *Apostol*, §§ 36-46).

50. W sprawie *Ismayilov p. Azerbejdżanowi* (nr 4439/04, dn. 17 stycznia 2008 r.), w której Trybunał został wezwany do rozpatrzenia konieczności złożenia przez skarżącego skargi do Trybunału Konstytucyjnego, Trybunał odrzucił zarzut pozwanego rządu z tego powodu, że przewidziany przez Konstytucję środek prawny nie został prawidłowo wdrożony przez około półtora roku, to jest w okresie, w którym Trybunał Konstytucyjny odmówił rozpatrywania skarg wobec braku przepisów proceduralnych (w kwestii „wcześniejszego skorzystania z innych istniejących sposobów rozpatrywania skarg”, zob. także *Ištván i Ištvánová p. Słowacji*, nr 30189/07, §§ 19 i 79-81, dn. 12 czerwca 2012 r.).

51. Co do Serbii, Trybunał uznał w sprawie *Vinčić i inni p. Serbii* (nr 44698/06, 44700/06 (...) i 45249/07, dn. 1 grudnia 2009 r.), że skarżący nie musieli skorzystać z przewidzianego środka przed Trybunałem Konstytucyjnym i komisją ds. odszkodowań z tego powodu, że złożyli tę skargę przed dniem, w którym ten środek mógł zostać uznany za skuteczny, to znaczy dnia 7 sierpnia 2008 roku, kiedy opublikowano pierwsze postanowienia Trybunału Konstytucyjnego. To podejście wynika przede wszystkim z faktu, że na dwa tygodnie przed wejściem w życie ustawy ustanawiającej ten środek, nie zostali jeszcze powołani wszyscy sędziowie serbskiego Trybunału Konstytucyjnego (wyż. cyt. *Vinčić i inni*, § 29), a co za tym idzie Regulamin Trybunału Konstytucyjnego zaczął obowiązywać dopiero trzy miesiące później (*idem*, §§ 30-31). W świetle tego wyroku, skargi wniesione po wyżej wymienionym dniu, w których skarżący nie wnieśli skargi do Trybunału Konstytucyjnego, zostały uznane za niedopuszczalne z powodu niewyczerpania krajowych środków odwoławczych (*Živomir Jovanović p. Serbii* (post.), nr 9560/09, dn. 14 września 2010 r.). Co do skarżących, którzy skorzystali z tego środka odwoławczego, Trybunał oczywiście rozpatruje, czy mają lub nie status ofiary (*Nenad Vidaković p. Serbii* (post.), nr 16231/07, § 34, dn. 24 maja 2011, i *Ljiljana Predić-Joksić p. Serbii* (post.), nr 19424/07, §§ 23-31, dn. 20 marca 2012 r.).

II. SKARGA KONSTYTUCYJNA W PRZEDMIOTOWEJ SPRAWIE

52. Artykuł 148 § 3 Konstytucji, w brzmieniu jakie zostało mu nadane w dniu 13 maja 2010 roku, przyznaje TTK uprawnienie do rozpatrywania skarg konstytucyjnych dotyczących praw i podstawowych wolności, chronionych przez Konstytucję i Europejską Konwencję Praw Człowieka

i jej Protokoły, po wyczerpaniu zwykłych krajowych środków odwoławczych. Zgodnie z artykułem przejściowym 1 § 8 ustawy nr 6216, jedynie postanowienia, które się uprawomocniły po dniu 23 września 2012 roku mogą być przedmiotem skargi konstytucyjnej.

53. Trybunał uważa, że należy po pierwsze rozważyć aspekty praktyczne tego środka, takie jak dostęp do niego, warunki składania skargi konstytucyjnej oraz rozpatrzyć wolę ustawodawcy dotyczącą tego nowego środka, to znaczy zakres właściwości TTK, przyznane mu środki oraz zakres i skutki wydanych postanowień.

A. Dostępność TTK

54. Trybunał musi najpierw zbadać czy ten nowy środek jest dostępny. Należy w tym względzie wziąć pod uwagę zwykłe środki odwoławcze, które muszą być wyczerpane oraz ułatwienia, terminy i procedurę wnoszenia skargi do TTK.

55. Trybunał odnotowuje, że w myśl ustawy nr 6216 można złożyć skargę do kancelarii TTK, do sądów krajowych oraz do tureckich przedstawicielstw za granicą w celu ich przekazania do TTK w terminie 30 dni od wyczerpania zwykłych środków odwoławczych; jeśli nie jest już dostępny żaden inny środek odwoławczy, termin zaczyna biec od daty, w której zainteresowana osoba powzięła wiedzę o naruszeniu. Środek ten podlega opłacie kosztów sądowych w wysokości 198,35 lirów tureckich, to jest około 84 euro w 2013 roku; (zob. powyżej punkty 19 i 25).

56. Trybunał od razu zauważa, że skarga konstytucyjna do TTK nie wymaga złożenia wcześniejszego wniosku czy skorzystania z żadnego innego środka prawnego, niż zwykłe środki odwoławcze (por. wyż. cyt. wyroki *Ismayilov i Iştván i Iştvánová*, w których uznano, że wymóg wcześniejszego skorzystania z innych istniejących sposobów rozpatrywania skarg stanowił problem w dostępności).

57. Procedura wnoszenia spraw do TTK jest, *de facto*, podobna do warunków wnoszenia spraw do tureckiego Sądu Kasacyjnego, co do których, do chwili obecnej, Trybunał europejski nie dopatrył się jakiś szczególnych uchybień. Potencjalni wnioskodawcy mogą składać odwołania szczególnie do sądów krajowych i nie muszą więc odbywać podróży lub przechodzić skomplikowanych procedur. Termin 30 dni jest, *a priori*, rozsądny; jest także dwutygodniowy termin, w którym w przypadku, gdy zainteresowana osoba przedstawi uzasadniony powód, który uniemożliwił jej wniesienie skargi w normalnym terminie (artykuł 47 § 5 ustawy).

58. W końcu, w opinii Trybunału koszty sądowe, jakim podlega złożenie skargi konstytucyjnej nie wydają się wygórowane (co do zasad dotyczących kosztów sądowych, zob. *Kreuz p. Polsce*, nr 28249/95, §§ 58-67, ETPCz 2001-VI). Nadto zważywszy, że składający skargę może

skorzystać z pomocy prawnej, w którym to przypadku może być zwolniony od uiszczenia kosztów sądowych, to obowiązek opłaty kosztów sądowych nie wpływa na dostępność do tego środka (artykuł 62 § 2 regulaminu; zob. właściwe krajowe postępowanie *Bakan p. Turcji*, nr 50939/99, §§ 36-40, dn. 12 czerwca 2007 r.).

Dostępność do TTK nie stwarza więc żadnego wyraźnego problemu.

B. Warunki składania skargi konstytucyjnej do TTK

59. Trybunał musi również sprawdzić czy TTK dysponuje odpowiednią procedurą by móc odpowiedzieć na składane do niego skargi.

Kwestia ta została już szczegółowo przedstawiona w znajdujących się powyżej punktach 7 do 27: podsumowując, skład organów TTK, sposób postępowania przed nimi oraz zakres ich właściwości są zapisane w artykule 149 Konstytucji, w ustawie nr 6216 oraz w regulaminie TTK; w przypadku braku stosownych przepisów mają zastosowanie właściwe przepisy kodeksu postępowania (cywilnego, karnego czy administracyjnego) (artykuł 49 §§ 7 i 8 ustawy). Przepisy te regulują szczegółowo tryb tworzenia komisji i izb, jak również ich zakres właściwości.

60. Trybunał odnotowuje następujące elementy :

– nowy regulamin TTK wszedł w życie w dniu 12 czerwca 2012 roku, na długo przed wejściem w życie przepisów ustawowych dotyczących skargi konstytucyjnej (por. z wyż. cyt. *Ismayilov*, oraz z wyż. cyt. *Vinčić i inni* §§ 30-31) ;

– we właściwości TTK leży zwracanie się do wszystkich organów z wnioskiem o informacje lub dokumenty niezbędne do rozpatrzenia skargi i przeprowadzenia rozprawy;

– przewidziane są środki zaradcze w razie ewentualnych rozbieżności w orzecznictwie ;

– TTK ma uprawnienia do wskazywania władzom środków tymczasowych, z urzędu lub na wniosek składającego skargę, w przypadku gdy uzna to za niezbędne do ochrony praw zainteresowanej osoby (zob. powyżej punkty 14 do 27);

– wreszcie, zakres właściwości *ratione materiae* TTK określony ustawą nr 6216 jest zgodny z „Europejską Konwencją Ochrony Praw Człowieka i jej Protokołami ratyfikowanymi przez Turcję” (zob. powyżej punkty 16 do 25);

61. W związku z powyższym Trybunał uznaje, że postępowanie prowadzone przed TTK oferuje *a priori* odpowiednie środki w zakresie ochrony praw człowieka i podstawowych wolności.

C. Wola ustawodawcy

1. Zakres właściwości TTK

62. Trybunał nie widzi żadnego powodu by wątpić w intencje ustawodawcy – wyrażone w sprawozdaniu wyjaśniającym w sprawie poprawek do Konstytucji (zob. powyżej punkt 17) – zapewnienia takiej samej, jak przewidziana przez mechanizm Konwencji, ochrony: ustawa nr 6216 wyraźnie wskazuje jako zakres właściwości *ratione materiae* TTK prawa i podstawowe wolności zagwarantowane przez Europejską Konwencję Praw Człowieka i jej Protokoły, prawa i wolności zawarte również w tureckiej Konstytucji.

63. Niezbędne jest więc sprawdzenie czy postępowanie przed TTK jest odpowiednim środkiem zaradczym odnoszącym się do tych praw. Zgodnie z artykułami 49 § 6 i 50 § 1 ustawy nr 6216 oraz z artykułem 79 § 1 d) regulaminu TTK, rozpatrzenie meritum skargi konstytucyjnej musi umożliwić ustalenie czy doszło, czy też nie, do naruszenia praw człowieka i podstawowych wolności i w pierwszym przypadku określić środek zaradczy, który położy kres naruszeniu. Jeśli naruszenie wynika z postanowienia sądowego, akta sprawy odsyłane są do właściwego sądu, w celu ponownego wszczęcia postępowania, mającego na celu zakończenie naruszeniu i usunięcie jego skutków. W przypadku braku interesu prawnego, dla ponownego wszczęcia postępowania, składającemu skargę może być przyznane zadośćuczynienie lub może wnieść powództwo przed właściwymi sądami (artykuły 50 § 2 ustawy i 79 § 1a) regulaminu).

64. Przepisy te wydają się dawać TTK właściwe środki do wdrożenia skargi konstytucyjnej; turecki Parlament wyraża wolę przyznania TTK szczególnych kompetencji do ustalenia naruszenia przepisów Konwencji i nadania właściwych uprawnień do naprawienia naruszenia praw poprzez przyznanie odszkodowania lub/i wskazania środków naprawczych, co mogłoby i powinno umożliwić TTK, jeśli to konieczne, wydanie wobec danego organu zakazu dalszego naruszania tego prawa oraz nakazanie przywrócenia, na ile jest to możliwe, *status quo ante* (zob. powyżej punkt 48 oraz znajdujące się tam odniesienia).

2. Środki przyznane TTK

65. Trybunał odnotowuje również, że liczba sędziów orzekających w TTK została zwiększona do 17 oraz, że wszyscy podjęli czynności o wiele wcześniej niż weszły w życie przepisy dotyczące skargi konstytucyjnej (zob. powyżej punkt 7, por. z wyż. cyt. powyżej *Vinčić i inni*, punkt 51) oraz, że ustawa przewidziała wystarczające środki do funkcjonowania kancelarii (zob. powyżej punkt 24.)

3. Zakres i skutki postanowień TTK

66. W końcu Trybunał uważa, że należy sprawdzić czy postanowienia TTK mają moc wiążącą (zob. kryteria wyrażone w wyroku *Kurić i inni p. Słowenii* [WI], nr 26828/06, §§ 299-304, dn. 26 czerwca 2012 r.).

Trybunał przyjmuje do wiadomości artykuł 153 § 6 Konstytucji stanowiący, że postanowienia TTK są wiążące dla wszystkich organów władzy państwowej oraz dla osób fizycznych i osób prawnych.

Trybunał uznaje następnie, że kwestia poszanowania postanowień TTK dotyczących skargi konstytucyjnej nie powinna się *a priori* pojawić w Turcji. Wystarczy zauważyć, że w przeszłości zostało wykonane nawet postanowienie o rozwiązaniu partii, która sprawowała rządy w ramach rządu koalicyjnego, (*Refah Partisi (Partia dobrobytu) i inni p. Turcji* [WI], nr 41340/98, 41342/98, 41343/98 et 41344/98, § 134, ETPCz 2003-II).

67. W świetle powyższych stwierdzeń Trybunał uważa, że turecki Parlament przyznał Trybunałowi Konstytucyjnemu uprawnienia pozwalające na zastosowanie, co do zasady, szybkiego i bezpośredniego środka zaradczego na naruszenia praw i wolności chronionych przez Konwencję.

III. ROZSTRZYGNIECIE

68. Trybunał ponownie podkreśla, że zasada wyczerpania krajowych środków odwoławczych stanowi niezbędną część funkcjonowania mechanizmu Konwencji. Państwa są zwolnione z odpowiedzialności przed organami międzynarodowymi za swoje działania, zanim nie zostanie im dana możliwość rozstrzygnięcia spraw w ramach swojego własnego systemu prawnego (zob. powyżej punkt 35 i następne).

69. Po powyższym rozpatrzeniu głównych aspektów nowego środka odwoławczego, który może być złożony do TTK oraz środków, jakie otrzymał, Trybunał uznaje, że nie dostrzega żadnych przesłanek pozwalających na stwierdzenie, że ten środek prawny nie jest, co do zasady, odpowiednim środkiem zaradczym odnoszącym się do Konwencji.

W konsekwencji, do osoby uważającej się za ofiarę należy sprawdzenie granic tej ochrony (wyż. cyt. *Mirazović*).

70. Co za tym idzie i wobec powyższego oraz wobec faktu, że wewnętrzne postępowanie zakończyło się w dniu 25 września 2012 roku, Trybunał uznaje, że skarżący powinien był wnieść skargę konstytucyjną do Trybunału Konstytucyjnego.

Wobec niewyczerpania krajowych środków odwoławczych, niniejsza skarga winna być uznana za niedopuszczalną na podstawie artykułu 35 § 1 Konwencji.

71. Trybunał dodaje, że zastrzega sobie prawo do sprawdzenia spójności orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego z jego orzecznictwem. Co za tym

idzie do pozwanego rządu będzie należało udowodnić, że środek odwoławczy jest skuteczny, zarówno w teorii, jak i praktyce (wyż. cyt. *Taron* § 43). Trybunał zachowuje zwierzchnią jurysdykcję co do skarg złożonych przez skarżących, którzy zgodnie z zasadą subsydiarności, wyczerpali dostępne krajowe środki odwoławcze (*Radoljub Marinković p. Serbii* (post.), nr 5353/11, §§ 49-61, dn. 29 stycznia 2013 r.).

Z tych względów Trybunał większością głosów,

Uznaje skargę za niedopuszczalną.

Stanley Naismith
Kanclerz

Guido Raimondi
Przewodniczący